

The 13th Conference of Young Demographers went hybrid!

For the 13th year in a row, during the first four days of February 2022 at the Faculty of Science, Charles University hosted the annual Conference of Young Demographers, co-organised with the Association for Historical Demographers. Every year, the conference's goal is to provide a platform for early-career researchers (mainly PhD students) to share their work in progress and get valuable feedback from their peers in a relaxed, friendly, and fun environment.

As the conference closed the international demography on-site conferencing in February 2020, organisers were eager to bring people on-site after two years without almost any in-person events. Therefore, the conference was held in a hybrid format. This was a great challenge for organisers, as they had to ensure everything ran smoothly.

The conference opened with the keynote speaker *Mariona Lozano Riera* (Centre for Demographic Studies, Autonomous University of Barcelona), who talked about her experience with academic writing and publishing and shared some tips with participants in the discussion. Her incredible openness and warmth brought the talk to a wholly different level.

The first poster session was also held online. The experience with the Gather Town platform from 2021 came in handy again. In the first poster session, twelve presenters presented their posters. Topics varied from educational inequalities in healthy life expectancy through effects of ageing on migrants to economic aspects of having family in Russia.

The halls of the Faculty of Science welcomed on-site participants very early on Wednesday morning. The on-site part of the conference opened with a presentation putten together by organisers, where they spoke about some statistics behind the conference organisation. The Ross Award winner was announced at the end of the opening presentation. Ross Award is an award that was named after Ross Barker and was given for the most accurate tip on the number of submissions. The winner was *Luca Dei Bardi*.

The prize consisted of a crystal ball, European Demographic Data Sheet 2020 signed by Ross and the right to announce the following year's challenge that will win the now renamed Luca Award. Congratulations!

Jitka Slabá chaired the first session, and three presenters shared their work in family demography and fertility. First, *David Sánchez Páez* presented his work on fertility stalls in sub-Saharan African countries. Next, *Fruzsina Leitheiser* talked about the early return to labour market after childbirth in Hungary. Third, *Juliana Jaramillo* introduced her research on the connection between radio announcements and fertility all the way from Colombia. That gave the organisers the first opportunity to test their technological skills.

The second session was chaired by *Tim Riswick* and both presentations were broadcasted to the lecture room. First, *Damjan Bakic* and *Nevena Trnavčević* co-presented their work on the plague epidemic in the 16th century in Nahia Rudnik. After that, *Pierre Joffre* brought us in time and space to the early 20th century Paris.

After lunch, the audience gathered in the lecture room for the third session, chaired by *Anna Altová*. The first presentation by *Claudia Reiter* on how to include measures of literacy into research on inequalities was an excellent introduction for the rest of the session that revolved around inequalities in health. Second, *Anna Vera Jørring Pallesen* analysed educational inequalities in incidence, age at diagnosis and survival of 999 diseases in Denmark. Third, *Jesus-Daniel Zazueta-Borboa* showed how alcohol-related mortality explains less of the educational gap in life expectancy than it used to. Finally, the last presenter of the session, *Niko Eskelinen*, presented from Finland about the role of perinatal health in educational attainment.

The last on-site oral session was chaired by *Klára Hulíková* and was the most extensive one, with five presenters in total. *Rafael Navarro's* talk uncovered the

story of violence in Colombia and its demographic costs. *Niklas Ulrich* introduced us to an innovative approach for measuring longevity – death expectancy. A lively discussion on this topic was also joined by probably the youngest of Young Demographers – lovely three-year-old *Anna Kashnitskaya*. *Paola Vazquez-Castillo* introduced her extensive analysis of prospective ageing in Mexico. *Maria Gültzow* talked about the contributions of health behaviours to the depression risk across birth cohorts. The session closed with *Vitalie Stirba's* presentation on his analysis of cancer mortality in 14 European countries.

Thursday was almost entirely on-site. Two poster sessions were held in slightly unconventional premises of the Chlupáčovo muzeum. The dominant of the space was for sure the dinosaur skeleton, which was overlooking all the posters presented that day. Poster sessions started with the traditional flesh session, where each presenter had three minutes to promote their research. The posters showed a great variety of research: from educational inequalities in depression, through the use of web scraping to investigate the motherhood experiences, the 19th-century inequalities in hospital care, demography of Saxon communities in Transilvania and stability of educationally hypogamous couples to the feminisation of healthcare. All the on-site participants got to vote for the best poster. *Margherita Moretti* then received the award for the poster “Gender and territorial inequalities in disability-free grandparenthood among Italian older adults.” Congratulations!

After posters, brief announcements of possibilities for young researchers to publish were made. First, *Svetlana Biryukova* introduced the Population and Economics Journal and then *Kateřina Maláková* on behalf of Roman Kurkin introduced Demografie.

Thursday's formal part was closed with a keynote lecture given by *José Manuel Aburto* (Department of Sociology, University of Oxford): “Demography as a discipline to study structural social changes.” During this rather rigorously titled lecture, he talked about his way through demography and all the burning questions (research and non-research related) he had along the way. The on-site participants then had the chance to discuss everything during the informal social event.

The last day of the conference was again entirely online. It began on Friday morning with the second online poster session. Similarly, multiple fascinating posters were presented in the session. Participants could enjoy a visit to the households of São Paulo, uncover the disparities of migration from the South of Italy, investigate the sex gaps in lifespan variation or follow the single mothers' health and life satisfaction trajectories. Finally, the conference closed with the online oral session chaired by *Kateřina Maláková*. *Liliana Patricia Calderón Bernal* presented her complex work on mortality statistics in Colombia. The second presenter, *Carolina Coimbra Vieira* showed how she investigates cultural similarities between populations using Facebook data. In the third presentation, *Gonzalo Garcia* talked about the high-skilled migrants in Barcelona. The last presenter of the conference, *Jasmin Abdel Ghany*, showed her work-in-progress on the impact of climate change on people living in West Asia and North Africa.

After the end of the conference, audience was given a chance to vote for the best oral presentation. The results were very tight, with three presenters getting an equal number of votes: *Carolina Coimbra Vieira*, *Claudia Reiter* and *Juliana Jaramillo*. Congratulations to all of them for great work!

To conclude with some statistics: this year, about 40 people participated on-site and approximately 40 online. There were two keynotes, 27 online posters, 25 on-site posters, ten online oral presentations and eight on-site. The organisers believe that given the challenging circumstances of organising a hybrid conference, this year was again very successful, and they received very positive feedback from everyone who participated. That was made possible also by contributions of other people and organisations, namely: the Department of Demography and Geodemography, the Faculty of Science, Charles University, Vice-dean of the Geographical Institute, Faculty of Science, Charles University, Czech Statistical Office, Insitute of Sociology of Czech Academy of Sciences, European Society of Historical Demography, Radboud University, N. W. Posthumus Institute and Tim Riswick from the Association for the Young Historical Demographers. Special thanks go to Ilya Kashnitsky (@ikashnitsky) for reporting the whole conference

in an extensive Twitter thread. A reader may also feel the atmosphere by searching #YoungDemographers on Twitter.

It is a great pleasure for us, that the conference has reached such popularity in recent years and young scholars from more than 40 institutions all around the world participated, including some Czech ones that were a bit out of the reach for us in the past for years (e.g. Masaryk University).

Finally, we would like to invite everyone to the 14th Conference of Young Demographers, which will be held in Prague in 2023, probably again at the beginning of February.

Anna Altová, Klára Hulíková Tesárková, Barbora Janáková Kuprová, Kateřina Maláková, Jitka Slabá and Martin Vondrášek as the team of Young Demographers¹⁾

Konference Aktivní stárnutí prostřednictvím inovací: Poučení z pandemie COVID-19

V rámci dlouhodobého projektu *(ne)stárneme!* proběhne v termínu 8.–9. června 2022 v Praze již pátý ročník mezinárodní konference & technologického veletrhu věnovaný problematice populačního stárnutí. Nový ročník s názvem „Aktivní stárnutí prostřednictvím inovací: Poučení z pandemie COVID-19“ se zaměří na témata spojená s překonáním nejistot a výzev, kterým starší lidé čelí v souvislosti s probíhající pandemií, a na potřebu zlepšení národní a mezinárodní politiky stárnutí plynoucí z neblahé pandemické zkušenosti.

V nadcházejících desetiletích bude většina zemí velmi postižena důsledky populačního stárnutí a aktuální zkušenost s pandemií přinesla nové výzvy nejen pro starší populaci. Pro adaptaci na tyto důsledky a výzvy se jeví jako nezbytné detailní zhodnocení dopadů pandemie na životy seniorů, sdílení zkušeností a poznatků z krize a příprava kroků pro zlepšení života starých lidí i pro zlepšení současného rámce národní a mezinárodní politiky stárnutí. Zaměření konference je proto blíže vymezeno těmito třemi tematickými okruhy:

A. Detailní analýza pandemie COVID-19 a návrh opatření pro lepší ochranu starších členů společnosti před dopady podobných krizí v budoucnosti;

B. Odstranění ageismu a sociálního vyloučení starších lidí a snaha o zvýšení jejich digitální gramotnosti;

C. Inovace politiky stárnutí na národní a mezinárodní úrovni.

Program konference bude složen z prezentací akademických prací, odborných přednášek, panelových diskusí a networkingových akcí. Do posledního online ročníku konference v roce 2021 se aktivně zapojili odborníci z 19 zemí a sledovali ho ve více jak 50 zemích.

Populační vývoj i aktuální pandemická zkušenost rovněž ukazují, jak důležitý je rozvoj technologických a sociálních inovací, které podporují starší občany v tom, aby mohli co nejdéle žít sebeurčený život ve svých domovech a byli co nejvíce zapojeni do všech oblastí společenského života. Technologický veletrh představí technologické produkty a inovace zaměřené na seniory a jejich specifické potřeby

1) Department of Demography and Geodemography, Faculty of Science, Charles University

a měl by sehrát roli katalyzátoru pro pokrok v zavádění nových technologií do života starších lidí. V roce 2021 byly na veletrhu představeny projekty z šesti evropských zemí. Pro rok 2022 je v jednání mj. účast Japonska a Izraele, což jsou země s velmi rychle stárnoucí populací a zároveň hojně využívající svého technologického pokroku ve prospěch starších lidí, a mohou tedy ostatním zemím v tomto směru zprostředkovat unikátní know-how a zkušenosti. Partnerem technologického veletrhu je Český institut informatiky, robotiky a kybernetiky Českého vysokého učení technického v Praze (CIIRC ČVUT).

Organizátory projektu *(ne)stárneme!*, který byl založen v roce 2015, jsou nevládní organizace Centrum aktivního stárnutí (CAS) a společnost KEYNOTE. Cílem projektu je svou činností podpořit společenskou debatu o stárnutí populace a jeho dopadech, zlepšit kvalitu života starších lidí, jejich sociální postavení a mezigenerační vztahy a přispět ke změně negativních stereotypů o seniorech ve společnosti.

Pracovním jazykem konference a technologického veletrhu je angličtina. Informace, jak se přihlásit k účasti, jsou k dispozici na www.engagingprague.com.

Martin Špáta

6. ročník soutěže České demografické společnosti o nejlepší kvalifikační práci v oboru demografie

Česká demografická společnost, z.s. vyhlásila v říjnu 2021 již svůj šestý ročník soutěže o nejlepší kvalifikační práci v oboru demografie. Do soutěže bylo možné přihlásit obhájené bakalářské, diplomové i doktorské práce z oboru demografie nebo jiných příbuzných oborů, tj. s tématem práce, které se věnuje populační problematice (např. z oborů sociologie, geografie, epidemiologie, ekonomie...), které byly obhájeny v akademickém roce 2020/2021.

Celkem se přihlásilo rekordních 20 kvalifikačních prací – 5 bakalářských, 13 diplomových a 2 dizertačních, a to nejen ze dvou stěžejních tuzemských demografických pracovišť (katedra demografie a geodemografie PŘF UK a katedra demografie FIS VŠE v Praze). Práce byly hodnoceny ve třech samostatných kategoriích (bakalářské/diplomové/dizertační práce), přičemž ocenění bylo spojeno

s finanční odměnou a poukazem na roční předplatné časopisu Demografie. Odborná komise hodnotila kvalitu jednotlivých prací a jejich přínos s ohledem na typ práce, sledována byla jak obsahová náplň práce, tak i formální stránka jejího zpracování. Vyhlášení výsledků proběhlo online formou ve středu 8. prosince 2021. Jednotliví ocenění ještě předtím, než se dozvěděli výsledné pořadí, měli v krátkosti možnost za pomoci předem připravené prezentace představit svou práci ostatním účastníkům tohoto online setkání a pokusit se získat tzv. Cenu publika pro nejlepší prezentaci.

Níže přinášíme přehled oceněných prací a zdůvodnění hodnotící komise. Zároveň jsme potěšeni, že již několik prací, které byly ohodnoceny v předchozích ročnících soutěže, již byly zpracovány do formy článků a publikovány (nejen) v časopise Demografie.

KATEGORIE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1. místo – Filip Trejbal za práci „Vývoj celkové úmrtnosti a úmrtnosti podle příčin v zemích V4 od počátku tisíciletí“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PŘF UK (vedoucí práce: Mgr. Anna Altová).

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Téma práce je nejen aktuální, ale je zpracováno nápaditě, jedná se o metodicky zajímavou analýzu, kde kromě obvyklých metod demografické analýzy jsou použity i složitější metody, než je u bakalářských prací obvyklé. Práci lze považovat za užitečnou pro praxi i vědu. Autor prokázal širší rozhled v teoretické oblasti na základě studia české i cizojazyčné literatury, k níž přistupuje kriticky, umí si vytvořit a prezentovat vlastní názor. Podobně přistupuje i k výchozím datům – vychází především z dat publikovaných Eurostatem, jež doplňuje z dalších pramenů, přičemž hodnotí kriticky jejich kvalitu, upozorňuje na možné rozdíly v kódování v klasifikaci podle příčin smrti. Použité metody jsou vybrány na základě studia relevantní analytické literatury, jsou adekvátní cílům práce, jsou dobře popsány, výpočty jsou korektní. Tím dokazuje dobrou uživatelskou i odbornou znalost základních demografických analytických metod (výpočty zkrácených úmrtnostních tabulek, standardizované ukazatele), i složitějších analytických metod – je použita Pollardova metoda dvojrozměrné dekompozice rozdílu v naději dožití za určité období, jejíž podstatou je rozklad celkového rozdílu na příspěvky způsobené věkovou strukturou a příspěvky způsobené skupinami příčin smrti. Autor používá srozumitelné formulace, stylisticky je práce čtivá, jen poněkud trpí množstvím číselných údajů. Citace literatury v textu korespondují se seznamem literatury, který je strukturován a tím tak více přehledný. Formální stránka grafů a tabulek je kvalitní, relevantnost tvrzení v textu vhodně doplňuje i 22 příloh. Autor prokázal výbornou znalost metod demografické analýzy, dobře je v práci použil i interpretoval.*

2. místo – Hana Vrbatová za práci „Konstrukce HDI pro kraje České republiky“; práce obhájená na Fakultě informatiky a statistiky VŠE v Praze (vedoucí práce: Ing. Kristýna Vltavská, Ph.D.)

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Práci lze hodnotit jako výbornou pro její nápaditost a aktuálnost. Autorka se ztotožnila s otázkou, zda je možné měřit blahobyt populací ještě jinými způsoby než ekonomickými uka-*

zati, podobně, jak to měří a publikuje OSN pomocí ukazatele Human Development Index (Index lidského rozvoje), a zda je možné nalézt podobné ukazatele, které by měřily zdraví, úroveň vzdělání a životní úroveň i na regionální úrovni, konkrétně na úrovni krajů ČR. V práci autorka vysvětluje historii způsobu výpočtu Indexu lidského rozvoje, jež je publikován pro státy světa od roku 1990. Na základě kritického studia značného množství literatury, citované podle citačních norem zavedených na VŠE, stanovila hypotézy a podařilo se jí nalézt ukazatele podobného charakteru jako používá HDI a obdobný index zkonstruovat. Výpočet indexu je přizpůsoben svou konstrukcí poměrům a možnostem výpočtu pro kraje ČR. Hana Vrbatová zvolila netradiční výběr ukazatelů, neboť využívá výsledky výběrových šetření i základních demografických ukazatelů pro stanovení ukazatele pro úroveň vzdělanosti, životní standardu i zdraví. Všechna data jsou vybrána a převzata z veřejných statistik ČSÚ a MŠMT, jež vhodně vybrala a upravila. Odpovídající index zkonstruovaný pro kraje ČR a roky 2000, 2009 a 2019 je prezentován v práci a jeho vývoj kriticky zhodnocen. Tomu napomáhají i kartogramy dílčích indexů, z nichž je index lidského rozvoje pro kraje ČR sestaven, i diskuse nad změnami pořadí krajů pomocí Spearmannova korelačního koeficientu pořadí i kritické zhodnocení jeho konstrukce. Práce je napsána čtivě, úsporně, drobné gramatické chyby nebrání srozumitelnosti. V nadpisu není uvedeno časové období, jehož se práce týká. Text vhodně doplňuje 21 tabulek v příloze, jež uvádějí výpočty indexu pro jednotlivé roky celého období.

3. místo – Filip Vlasák za práci „Sebevražednost v české společnosti na přelomu 19. a 20. století“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PŘF UK (vedoucí práce: doc. PhDr. Alice Velková, Ph.D.)

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Práce z oboru historické demografie je svým tématem zřejmě průkopnická, zajímavá spíše z hlediska vědy, avšak stručnou komparací se stavem a diferencemi v úmrtnosti na sebevraždy v současnosti se stává také aktuální. K analýze jsou vybrány jednoduché analytické metody a ukazatele, v tomto případě adekvátní datovým možnostem. Cíle vytyčené v úvodu práce splňuje, autor výsledky komentuje ve stručném závěru. Lze ocenit pracnou excerpci dat z rakouských statistických pramenů, včetně doplnění chybějících dat i z jiných zdrojů. Autor se na základě prostudované literatury i dobře*

vypořádal s interpolací dat v intercenzálních obdobích. Správně zasazuje suicidální chování do kontextu sociálně ekonomického vývoje, pečlivé studium dostupné literatury české provenience mu pomohlo pochopit i sociálně psychologické důvody neúplného zachycení sebevražd jako příčin úmrtí. Interpretace analýzy je ale dost stručná, stejně jako i výsledky regionální analýzy. Na druhé straně oceňujeme kritický přístup autora jak k datovým možnostem, tak i k výsledkům analýzy. Struktura práce je logická, text je stylisticky obstojný, formální stránce grafů i tabulek nebyla obecně věnována dostatečná pozornost. Správně jsou v textu citovány prameny, jež korespondují s literaturou a zdroji dat uvedenými v přehledně strukturovaném seznamu v závěru práce. Jedná se o zdařilou bakalářskou práci analyticko-komparativního charakteru, autor si uvědomuje možnosti dalšího výzkumu.

KATEGORIE DIPLOMOVÉ PRÁCE

1. místo – Kateřina Martínková za práci „Asistovaná reprodukce – vliv na plodnost a vybrané charakteristiky novorozenců v Česku“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: PhDr. Anna Štastná, Ph.D.)

Ze zdůvodnění hodnotící komise: Posun rodičovství do vyššího věku a rozvoj reprodukční medicíny je provázen rostoucím počtem žen, které absolvují některý z cyklů asistované reprodukce. Podrobné informace o průběhu léčby pomocí metod asistované reprodukce jsou každoročně publikovány v ročenkách ÚZIS ČR, dosud však chybí detailní analýza vlivu těchto metod na úroveň plodnosti a její časování, tj. poznání asistované reprodukce optikou demografie a jejich ukazatelů. Práce zkoumá širší demografické souvislosti asistované reprodukce a její vliv na úroveň a časování plodnosti v Česku v letech 2013–2018. Zvýšená pozornost je věnována identifikaci vlivu asistované reprodukce na ukazatele plodnosti, analyzovány jsou i vybrané charakteristiky dětí narozených po asistované reprodukci a vliv výběru metody. V teoretické části práce je zhodnocen fenomén odkládání rodičovství do vyššího věku, následuje podrobná informace o vývoji asistované reprodukce v Česku a jejich metodách. Výzkumné otázky jsou zaměřeny na vliv asistované reprodukce na celkovou úroveň plodnosti, její časování, věk matek při porodu, pořadí a vybraná specifika narozených dětí a matek, výběr

metod a jejich úspěšnost. V analytické části je uvedena podrobná informace o metodice, analyzovaná data vychází z individuálních anonymizovaných záznamů Národního registru asistované reprodukce Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR, která byla propojena s daty za narozené děti sledovanými ČSÚ. Podrobná analýza potvrdila, že se rozšiřování asistované reprodukce významně odráží i na celkové demografické situaci v Česku, a to především v možnosti starších žen realizovat svou plodnost. Naznačeny byly i určité rozdíly z hlediska poporodních charakteristik, potvrzen byl i jistý vliv výběru metody asistované reprodukce na výskyt nízké porodní hmotnosti. Práce má interdisciplinární charakter a snahou je propojit demografický a lékařský pohled na tuto vysoce aktuální problematiku, která se stává nedílnou součástí transformace reprodukčního chování nejen v Česku, ale i v evropském prostředí.

2. místo – Jakub Straka za práci „Vybrané determinanty zdraví populace a jejich vliv na úmrtnost v evropských státech“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: RNDr. Luděk Šidlo, Ph.D.)

Ze zdůvodnění hodnotící komise: Diplomová práce je zaměřena na vztah determinantů životního stylu mužů a žen ve vybraných evropských zemích v roce 2014 s jejich subjektivní (délka života ve zdraví) a objektivní (naděje dožití) úrovní úmrtnosti a s jejich intenzitou úmrtnosti na nejčastější příčiny, kterými jsou ischemické choroby srdeční, cerebrovaskulární onemocnění a zhoubné nádory průdušek, průdušnice a plic. Vybranými determinanty zdraví je fyzická aktivita, BMI, konzumace ovoce a zeleniny, kouření a konzumace alkoholu. Úvodní část práce má teoretický charakter a přehlednou formou seznamuje s teoretickými koncepty a přístupy ke studiu úmrtnosti. Pro zkoumání vlivu vybraných determinantů zdraví na úroveň úmrtnosti byla použita vícenásobná lineární regrese. V práci je také analyzován vývoj a úroveň délky života ve zdraví mužů a žen v přesném věku 65 let v období 2004–2014 s ohledem na naděje dožití a zkoumáno, zda došlo u evropské populace mezi prvními dekády 21. století a rokem 2014 k nárůstu prožitých let života ve zdraví. Výchozím zdrojem dat jsou výběrová šetření EHIS a EU-SILC. Pomocí zvolených metod bylo zjištěno, že délka života ve zdraví měla tendenci stagnovat a ve vybraných evropských zemích docházelo spíše k úbytku procenta let prožitých ve zdraví. Dále se ukázalo, že existovala významná diference

jak u objektivní úrovně úmrtnosti, tak i u subjektivně hodnocené délky života mužů a žen ve starším věku mezi zeměmi západní Evropy a států bývalého východního bloku. Potvrdilo se pomocí vícenásobných lineárních regresí, že největší vliv na úroveň objektivní i subjektivní úrovně úmrtnosti měla aerobní fyzická aktivita, a to u obou pohlaví. V závěru autor navrhuje klasifikaci evropských států podle vztahu úmrtnosti s morbiditou, názorná a vhodně doplňující je i kartografická prezentace zjištěných výsledků. Práce představuje kvalitní podklad pro aktuální analýzy podobného zaměření.

3. místo – Jakub Vachuška za práci „Analýza vývoje plodnosti ve vybraných zemích Evropy mezi lety 1970 a 2014 s využitím alternativních metod“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (vedoucí práce: RNDr. Olga Kurtinová, Ph.D.)

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Časování a jeho vliv na souhrnné demografické ukazatele patří v demografii k často diskutovaným tématům, v otázce plodnosti nabyly diskuse na intenzitě spolu s dynamickým procesem odkladu plodnosti do vyššího věku. Práce je zaměřena na analýzu trendů vývoje plodnosti ve vybraných evropských zemích s důrazem na změnu časování a její vliv na úroveň plodnosti v období 1970–2014. Pro tyto účely byly jako základ analýzy využity ukazatele úhrnná plodnost a očištěná úhrnná plodnost Bongaartse a Feeneyho, vybranými státy jsou Švédsko, Norsko, Česko, Slovensko, Estonsko a Litva. Teoretická část práce zahrnuje diskuzi zkrácení standardně užívaného transverzálního ukazatele úhrnné plodnosti vlivem tzv. tempo efektů, návrhy očištěného ukazatele, předpoklady navrhovaného řešení, jeho limity a také kritiku formulovanou dalšími autory. Druhou obsahovou linií teoretické části je otázka odkladu plodnosti do vyššího věku, která je výchozí problémovou situací pro analytickou část práce. Se zaměřením na vliv tempa efektu jsou na příkladu vybraných evropských zemí uvedeny a vysvětleny hlavní změny, které byly pozorovány ve druhé polovině 20. století. Analytická část práce vychází z dat Human Fertility Database. Autor nejprve demonstruje na všech vybraných zemích vývoj úrovně plodnosti a změny jejího časování použitím standardně užívaných ukazatelů (úhrnná plodnost a průměrný věk matky při narození dítěte), poté konstruuje očištěný ukazatel úhrnné plodnosti a vyčísluje komponent tempa, tedy jak velkou změnu v konvenčním ukazateli úhrnné plodnosti lze vysvětlit*

právě změnou časování. Podrobněji pak rozpracovává dopady ve změnách časování plodnosti podle pořadí narození na příkladu Švédska a Česka. V závěru jsou shrnuta hlavní zjištění, zodpovězeny výzkumné otázky a nastíněny další možnosti studia této problematiky. Analyzované období 1970–2014 poskytuje možnost srovnání vývoje plodnosti ve Švédsku a Norsku po již ukončeném druhém demografickém přechodu a v Česku, na Slovensku, v Estonsku a Litvě nejdříve v období poměrně stabilní úrovně plodnosti a později v období předělovém s rozsáhlými změnami reprodukčního chování.

KATEGORIE DIZERTAČNÍ PRÁCE

1. místo – Barbora Janáková Kuprová za práci „Obyvatelstvo na středoevropském panství Škvorec od poloviny 18. století do konce 19. století“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (školitel: doc. RNDr. Ludmila Fialová, CSc.)

Ze zdůvodnění hodnotící komise: *Práce z historické demografie, jak již název napovídá, která ale nezůstává svým zpracováním zdaleka jen v hranicích tohoto oboru. Spojuje totiž poznatky získané tradičními i pokročilými metodami historické demografie (především metody rekonstrukce rodin a následného výpočtu demografických ukazatelů z rodinných listů) s metodami historické sociologie (sociální stratifikace na venkově ve vztahu k demografickým procesům sňatečnosti, porodnosti a úmrtnosti). Má tedy interdisciplinární charakter a navíc tím, že v analýze jsou použity i pokročilé statistické metody (analýza přežívání neboli historie událostí, Coxův regresní model), se stala i prací v české historické demografii téměř průkopnickou (v první studii v české historické demografii využívající analýzu přežívání pro obyvatelstvo Jablonce n. Nisou je spoluautorkou). V analýze historie událostí je vysvětleno a ukázáno využití metody tzv. cenzorování, jež umožňuje do analýzy zahrnout i neúplné záznamy, a tím tedy zvětšit rozsah analyzovaných souborů. Díky tomu, že v disertaci je věnována pozornost i analýze plodnosti mužů, se česká historická demografie staví na úroveň moderní evropské historické demografie. Bonusem v hodnocení práce je velký rozsah přípravných prací spojených s excerpcí dat nejen z církevních matrik. Obsáhla diskuse se zahraniční i českou literaturou poskytla teoretická východiska pro stanovení cílů a výzkumných otázek a navíc umožnila*

akceptovat širší souvislosti demografického i sociálního vývoje venkovské společnosti od období před úsvitem demografické a industriální revoluce až po jejich rozvinuté fáze na konci 19. století. Autorka shrnuje výsledky analýz jednotlivých demografických procesů a struktury domácností (rekonstrukce rodin) v závěru každé kapitoly a průběžně je také komparuje s historicko-demografickými výzkumy v dalších lokalitách českých zemích prováděných jinými autory. Dále jsou výsledky shrnuty v obšírně pojednaném hodnotícím závěru, kde jsou zařčleněny do širších souvislů a okomentovány z hlediska. Velkým přínosem práce je to, že se autorce podařilo obohatit české historicko-demografické bádání o metodické přístupy, obvyklé v analytické demografii, které jsou v zahraničí v historické demografii dnes poměrně běžně využívány ale v českých zemích zatím pouze okrajově. Po formální stránce je práce velmi zdařilá, text je čtivý, osvěžují jej přeložené texty z dobových pramenů či fotokopie církevních záznamů aj. dobových listin v rozsáhlé příloze. Tabulky i dobře provedené grafy a kartogramy vhodně doplňují text.

CENA PUBLIKA O NEJLEPŠÍ PREZENTACI

1. místo – Barbora Janáková Kuprová za práci „Obyvatelstvo na střeadočeském panství Škvorec od poloviny 18. století do konce 19. století“; práce obhájená na katedře demografie a geodemografie PřF UK (školitel: doc. RNDr. Ludmila Fialová, CSc.). Prezentovaná práce získala 25,6 % všech odevzdaných hlasů.

Česká demografická společnost, z.s. výhercům gratuluje a děkuje všem účastníkům soutěže za přihlášení své práce. Stejně jako předchozí ročníky, také 6. ročník soutěže byl realizován díky finanční podpoře Rady vědeckých společností České republiky v rámci Akademie věd ČR, které tímto rovněž děkujeme. Již nyní těšíme se na další ročník této soutěže, v pořadí již 7. ročník bude vyhlášen opět na podzim 2022. Přehled všech výsledků soutěže i za předchozí ročníky lze nalézt na stránkách:

<https://www.czechdemography.cz/soutez>.

HV ČDS

Konference České demografické společnosti: ohlédnutí za výročním 50. ročníkem a pozvánka na 51. ročník

Ve dnech 15.–17. září 2021 se uskutečnila v Ostravě v prostorách Ostravské univerzity 50. výroční konference České demografické společnosti, z.s. Konference, která se musela v důsledku nepříznivé epidemické situace odložit (původní termín konání byl stanoven na květen, resp. září roku 2020), přinesla nejen mnoho odborných příspěvků, ale také možnost po delší době osobního setkání a diskusí, ať už nad aktuálními demografickými tématy, nebo i neformální povahy v rámci bohatého doprovodného programu.

Odborný program konference byl rozdělen do tří dnů, resp. několika odborných sekcí, které byly doplňovány příspěvky z aktuálního demografického výzkumu. Po oficiálním zahájení, jehož se ujala jak předsedkyně Společnosti Jitka Langhamrová, tak zástupci vedení Ostravské univerzity, se konala první **odborná sekce Důchodová reforma**, v rámci níž proběhla panelová diskuse na téma „Tři desetiletí snah o reformu českého důchodového systému“. Jako panelisté vystoupili *Martin Potůček* (FSS UK, předseda Odborné komi-

se pro důchodovou reformu 2014–2017), *Vladimír Bezděk* (AVANT investiční společnost, a.s.; předseda dvou komisí pro důchodovou reformu 2004–2006 a 2010) a *Tomáš Kučera* (PřF UK; vedoucí Pracovního týmu 2 Odborné komise pro důchodovou reformu 2014–2017), kteří se mezi ostravské publikum připojili s ohledem na pracovní vytížení distanční formou. Po ukončení sekce konference pokračovala blokem aktuálního demografického výzkumu s příspěvky na **téma COVID-19**. Zaznělo celkem pět zajímavých prezentací: *Terezie Štyglerová* a *Magdaléna Baštecká* z ČSÚ informovaly o tom, jak výrazně promluvil COVID-19 jako nová příčina do statistiky úmrtnosti ČR; *Dagmar Džúrová* a *Klára Hulíková* z PřF UK se zaměřily na pandemii COVID-19 a její dopad na úmrtnost v Česku; *Kryštof Zeman* za STFF tým z Wittgenstein Centre for Demography and Global Human Capital prezentoval příspěvek o koronavirové pandemii a krátkodobých změnách plodnosti ve vyspělých zemích; *Domínika Sladká* a *Martin Kreidl* z FSS Masarykovy univerzity promluvili o sladování pracovních a rodinných povinností při práci z domova v době probíhající pandemie; *Luděk Sýkora* z PřF UK se zabýval problematikou rezidenční segregace v Ostravě a změnami, jež přinesl pandemický rok 2020. První den byl posléze ukončen pro zájemce komentovanou prohlídkou města Ostrava s průvodcem, včetně výstupu na věž Nové radnice.

Čtvrteční program zahájily čtyři příspěvky z aktuálního demografického výzkumu na obecnější témata: *Tadeusz Siwek* z Ostravské univerzity sdělil mnohé zajímavosti z populačního vývoje domorodých Australanů, *Ivan Šotkovský* z VŠB-TU Ostrava naopak představil populační vývoj Moravskoslezského kraje po roce 1990. Metodiku známek života představil *David Morávek* z ČSÚ a téma odkládání rození dětí na Slovensku *Branislav Šprocha* (SAV, Infostat – VDC) a *Anna Fialová* (UK v Bratislave). Následovala druhá **odborná sekce Reprodukční stárnutí**, kterou organizovala a uvedla *Jiřina Kocourková* z PřF UK a v rámci níž zazněly příspěvky jak jejích kolegů (*Anna Štátná*, *Boris Burcin*, *Luděk Šídlo*), tak studentek, které se touto problematikou zabývaly ve svých závěrečných pracích (*Eva Waldaufová*, *Tereza Havelková* a *Adéla Volejníková*); problematiku doplnily ještě tři přednášející: lékařský pohled představil *Tomáš Fait* (2LF UK), společenský pohled *Lenka Slepíčková* (UP

v Olomouci) a etické aspekty zmínila *Hana Konečná* (JČU).

Odpolední čtvrteční program zahájila posterová sekce, kde bylo prezentováno 12 posterů různorodých témat a které mohly stručným úvodním slovem autoři představit. Poslední část čtvrtečního odborného programu se opět věnovala různorodým příspěvků z oblasti aktuálního demografického výzkumu: *Veronika Svetlíková*, *Zuzana Poláková*, *Eva Matejková* a *Zlata Sojková* ze Slovenské poľnohospodárskej univerzity v Nitre se zaměřily na porovnání zemí EU z hlediska stárnutí populace; *Martin Vávra*, *Jiří Šafr* a *Magdaléna Gorčíková* ze SoÚ AV ČR představily příspěvek zaměřený na koncepcce a možnosti měření výchovných stylů v rodině; blok zakončila *Šárka Nekvapil Jirásková* z Univerzity Pardubice, která se zamýšlela nad směřováním historická demografie na počátku 21. století. Čtvrteční podvečer pak byl věnován dalšímu doprovodný programu, a to prohlídce areálu Dolní Vítkovice, kde také proběhl v Kavárně U6 společenský večer.

Poslední den konference zahájila **odborná sekce Zdravé stárnutí**, jež čítala čtyři příspěvky: *Tomáš Fiala*, *Jitka Langhamrová* a *Jana Vrabcová* z VŠE se zabývali otázkou, zda zvyšování důchodového věku je kompenzováno zlepšováním zdravotního stavu, *Jan Mertl* z VŠFS představil fiskální aspekty financování zdravotní péče ve stárnoucí populaci; nad otázkou, zda o nás bude mít kdo pečovat, se zamyslel *Ladislav Průša* z VŠE, a *Jaroslav Sixta* a *Karel Šafr* z VŠE představili možnosti modelování strukturálních změn v ekonomice způsobených stárnutím populace. Poslední blok odborných příspěvků celé konference pak byl opět věnován příspěvkům, které opět pokrývají aktuální demografický výzkum, avšak dotýkají se tématu zdraví a zdravotního stavu. *Šárka Daňková*, *Miroslav Zvolský* a *Dana Krejčová* informovali o připravované 11. revizi Mezinárodní klasifikaci nemocí, *Jana Vrabcová*, *Markéta Majerová* a *Kornélia Svačinová* z VŠE porovnávaly úmrtnost související s alkoholem ve vybraných evropských zemích a USA, *Michaela Lustigová*, *Ivana Kulhánová*, *Anna Altová* z PřF UK se zamyslely nad motivacemi a bariérami v rámci účasti českých žen na screeningu karcinomu děložního hrdla; poslední příspěvek zazněl od *Kateřiny Malákové* z PřF UK na téma čerpání ambulantních zdravotních služeb diabetickými pacienty v Česku.

50. výroční konference v Ostravě splnila a možná i předčila dle mnohých účastníků to, co od ní očekávali – přinesla řadu zajímavých a podnětných příspěvků, stejně jako umožnila po dlouhé době setkání kolegů napříč nejen demografickými pracovišti, čemuž pomohl také pestrý neformální doprovodný program. Organizátoři konference děkují nejen všem účastníkům, ale také Ostravské univerzitě, která umožnila konferenci na své akademické půdě uspořádat. Příspěvky z konference je možné si prohlédnout ve formátu na stránkách konference <https://www.czechdemography.cz/akce/konference/konference-cds-2021/>.

Již nyní můžeme obrátit pozornost na další ročník konference. V době redakční uzávěrky můžeme prozatím pouze informovat, že **51. ročník konference České demografické společnosti proběhne 25.–27. května v Táboře**, nicméně po vydání tohoto čísla časopisu budou již podrobnější informace zveřejněny na stránkách <https://www.czechdemography.cz>. Věříme, že se v Táboře opět shledáme a že následující konference se svým odborným i doprovodným programem minimálně přiblíží té poslední.

HV ČDS

51. konference České demografické společnosti
 25.–27. května 2022
 Tábor | CUT – Centrum Univerzita Tábor

ČESKÁ
 DEMOGRAFICKÁ
 SPOLEČNOST

Více informací na: <http://www.czechdemography.cz>

Zveme Vás do Ústřední statistické knihovny

- jediná odborná statistická knihovna v ČR
- výběr aktuální statistické literatury
- statistická periodika z ČR i ze zahraničí
- unikátní historické statistické publikace, ročenky, mapy nebo lexikony obcí
- čtyři počítače pro veřejnost s přístupem na internet
- vyhledávání v on-line katalogu
- prodej statistických publikací a periodik
- možnost kopírování a skenování

Na padesátém 81, 100 82 Praha 10
 (stanice metra A, Skalka)

knihovna@czso.cz

Tel.: 274 052 361

<https://www.czso.cz/csu/czso/knihovna>

Výpůjční doba knihovny:

Po 8.00 – 17.00

Út 9.00 – 12.00 13.00 – 15.00

St 8.00 – 17.00

Čt 9.00 – 12.00 13.00 – 15.00

Pá 9.00 – 12.00

Co a kdy přinese 11. revize Mezinárodní klasifikace nemocí

Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN) je systém klasifikace onemocnění, příznaků, příčin onemocnění a dalších stavů souvisejících se zdravím nebo kontaktem se zdravotními službami. Od roku 1994 je v České republice platná 10. revize této klasifikace (MKN-10), využívá se v rámci řady registrů, datových systémů a statistik.

Využívá se pro standardizaci nejčastěji v elektronické podobě předávané informace o zdravotním stavu pacienta nebo důvodu kontaktu se zdravotními službami. Informace je ve formátu MKN-10 zadávána do elektronických informačních systémů a zaslána (vykazována) do systému vykazování zdravotních služeb zdravotních pojišťoven, do registrů Národního zdravotnického informačního systému (NZIS), u zemřelých osob jako příčiny smrti na Listu o prohlídce zemřelého, do evidence pracovní neschopnosti a dalších informačních systémů a sběrů dat.

Stávající desátá revize klasifikace byla průběžně aktualizována, nicméně její obsah, struktura i formát se postupem času a s rozvojem medicínského poznání a techniky stala nevyhovující požadavkům dnešní doby.

Se zapojením širokého spektra klinických odborníků byla od devadesátých let 20. století vyvíjena její 11. revize. Sběr podnětů pro aktualizaci a tvorbu nové revize byl realizován zejména prostřednictvím webové platformy, jejich vyhodnocení a zpracování, sběr návrhů na úpravy či doplnění probíhá transparentně a kontinuálně. MKN-11 reaguje na potřeby uživatelů z různých oblastí: popsat vyšší úroveň klinického detailu, řada odborností oceňuje detailnost a nově zařazené oblasti, které dříve nebylo možné prostřednictvím klasifikace identifikovat.

Z nejvýznamnějších změn v nové revizi lze zmínit např. samostatné kapitoly Onemocnění krve a krevetvorných orgánů, Onemocnění imunitního systému, Poruchy spánku, Stavy související se sexuálním zdravím a Tradiční medicína. Došlo také k přesunu částí klasifikačního stromu (např. cerebrovaskulární onemocnění) do jiných kapitol klasifikace. Byly vý-

znamně rozšířeny možnosti upřesnění kódovaných záznamů, a to zejména díky tzv. rozšiřujícím kódům, které umožňují kódovat širokou škálu dimenzí, jako např. závažnost stavu, etiologii, časové určení stavu, specifický anatomický detail, rozsah a typ poranění, stav vědomí apod.

Mimo to klasifikace zahrnuje jako integrální součást Doplňkovou část pro posuzování funkčních schopností. Ta zahrnuje přehled domén a výběr kategorií z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (MKF) a dále dva praktické nástroje pro sběr příslušných údajů: Dotazník Světové zdravotnické organizace pro hodnocení disability (WHODAS 2.0) a Modelové šetření o disabilitě.

Klasifikace jako taková byla přijata rezolucí v rámci 72. Světového zdravotnického shromáždění s platností od roku 2022. Povinnost sběru dat je však uložena pouze pro oblast mortality, a to s 5letým přechodným obdobím. Jelikož se jedná převážně o elektronický nástroj, její použití, distribuce a implementace je ve srovnání s předchozími revizemi výrazně jednodušší.

Základem MKN-11 je tzv. Foundation, terminologická vrstva, která obsahuje přes 130 tisíc klinických termínů, z nichž se skládají další struktury. Na ni navazuje tzv. MMS – Morbidity and Mortality Statistics, klasifikace určená pro kódování morbidity a mortality. Mohou však být vytvořeny i další, specifické zjednodušené klasifikační pohledy (tzv. linearizace) a seznamy, založené na standardních termínech definovaných ve Foundation.

S představením MKN-11 připravila Světová zdravotnická organizace (WHO) několik nástrojů, a to sice:

- ICD-11 Browser jako prezentaci struktury klasifikace <https://icd.who.int/browse11>,
- ICD-11 Coding Tool jako nástroj pro nalezení správného kódu, včetně nástrojů pro identifikaci doplňkových informací v rámci tzv. postkoordinace <https://icd.who.int/ct11>,
- Řadu manuálů (Implementation and Transition Guide, Reference Guide, ICD-Fit Tool pro trénování kódování).

Obr. 1: Příklad zakódování Diabetu s komplikacemi dle MKN-10 a MKN-11

Diabetes mellitus 2. typu s gangrénou pravého bérce a oboustrannou proliferativní diabetickou retinopatií

MKN-10	MKN-11
E11.5 DM2. typu s oběhovými komplikacemi E11.3+, H36.0* diabetická retinopatie	5A11 Diabetes mellitus 2. typu MC85 Gangréna XA5U49 Distální část bérce 9B71.01 Proliferativní diabetická retinopatie XK9J Bilaterálně
E11.5, E11.3+, H36.0*	5A11/MC85&XA5U49/9B71.01&XK9J

Pro usnadnění práce s databázovým obsahem MKN-11 byl vytvořen také webový portál „Maintenance platform“, který umožňuje zobrazení základní terminologické vrstvy (Foundation), příspěvky a diskuse nad změnou obsahu a administraci překladu různých jazykových verzí.

Vytvořené kódy jsou poněkud komplikovanější a jsou primárně určeny pro elektronické a databázové zpracování i zadávání pomocí specifických k elektronických nástrojů, aplikací, a to buď přímo v browseru klasifikace na webu WHO, kdy uživatel pomocí prohlížeče kód tzv. poskládá, nebo prostřednictvím odvozených aplikací, vycházejících ze strukturovaných datových podkladů.

Zavedení MKN-11 v ČR je spojené s celou řadou přípravných a procesních aktivit. Kromě vytvoření české verze klasifikace je nutné vytvořit i další podklady nezbytné pro její praktické použití v informačních systémech, klíčové je především rozhodnutí o způsobu technické realizace sběru dat, použití a prezentace klasifikace v ČR a o tom, jaké nástroje budou nezbytné ke sběru dat v elektronických informačních systémech. Dále je nutné vytvořit manuály a pravidla pro kódování, příp. odvozené seznamy a číselníky. Kromě vyškolení uživatelů pro práci s novou revizí klasifikace je nutné ošetřit její zavedení také legislativně, aktualizací nezbytných právních předpisů. Finální etapou je pak praktická implementace klasifikace, včetně úpravy datových rozhraní, implementace do informačních systémů a zapracování do CZ-DRG.

Práce směřující k zavedení MKN-11 v ČR byly iniciovány v roce 2020, a to nejprve řadou mapovacích

a monitorovacích aktivit. V současné době probíhá především tvorba české verze klasifikace.

Překlad termínů pro českou verzi je prováděn v datovém modelu MKN-11, zpřístupněném ve speciálním nástroji WHO v rámci Maintenance platform. Překládá se samotná terminologická vrstva MKN-11 (tzv. Foundation layer), obsahující okolo 130 tisíc termínů. Překlad realizuje 12členný interní tým z ÚZIS ČR, ve spolupráci s experty z Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků, 1. LF UK. Předběžné překlady jsou následně ověřovány a doplňovány klinickými experty nominovanými jednotlivými odbornými společnostmi České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně.

Importem byly nahrány termíny převzaté z MKN-10 (názvy kódovaných položek), ty pokrývají asi 2 % obsahu MKN-11. Aktuálně je předběžně přeloženo 96.100 termínů (72 % obsahu), které jsou nyní validovány a ověřovány experty. Validovaná verze by měla být připravena v polovině roku 2022.

Paralelně s přípravou obsahu české verze klasifikace probíhají aktivity a jednání nezbytné ke zmapování potřeb a preferencí na straně potenciálních uživatelů MKN-11, které jsou postupně přetřansformovávány do podoby konkrétního plánu zavedení MKN-11, včetně plánu realizace a kroků nezbytných k zavedení MKN-11. Tato činnost je zajišťována Meziřesortní pracovní komisí pro přípravu a koordinaci zavedení MKN-11 v ČR, která je složena ze zástupců zainteresovaných institucí.

Plán implementace zahrnuje podrobný rozpis aktivit a jejich rámcové časové zasazení. Předběžná podoba harmonogramu počítá s aktivitami přípravy zavedení

MKN-11 v rozsahu zhruba šesti let. konkrétní proces a jeho načasování však bude ovlivněn řadou dalších aspektů a faktorů.

<https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-11>

Šárka Daňková, Miroslav Zvolský,
Dana Krejčová

Národní centrum pro medicínské nomenklatury
a klasifikace, Ústav zdravotnických informací
a statistiky ČR

Za PhDr. Pavlou Horskou, CSc.

(5. února 1927 – 28. prosince 2021)

V nevlídných dnech letošního ledna, pouhý měsíc před nedožitými pětadevadesátými narozeninami, se naše odborná veřejnost rozloučila s PhDr. Pavlou Horskou, CSc., dlouholetou pracovnící Historického a později Sociologického ústavu ČSAV, přední představitelskou dvou jen zdánlivě vzdálených oborů – historie a demografie. Pavla Horská, absolventka francouzského gymnázia v Praze a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, jež zakončila roku 1952 doktorátem z historie, záhy po absolutoriu nastoupila jako vědecká pracovnice do Historického ústavu ČSAV v Praze. Tam se zprvu věnovala počátkům českého průmyslu. Tato problematika ji pak přivedla k sociálním dějinám 9. a 20. století, k nimž publikovala vedle četných studií cennou monografii *Hlavní otázky vzniku a vývoje českého strojírenství do r. 1918*. Nakonec se však její hlavní specializací stala historická demografie. Ta v této době na Západě prožívala velký rozvoj. Dosavadní dějiny obyvatelstva, sledující především počty obyvatelstva a jejich časové proměny, byly v té době nahrazeny studiem přirozené měny, opírajícím se o nové typy pramenů a využívající nových metod jejich zpracování, a to v širokém sociálním kontextu. Rozmach historické demografie souvisel úzce s tehdejší celkovým zaujetím pro kvantifikační postupy v rámci strukturalisticky pojaté historie tehdy neobyčejně vlivné francouzské historiografické školy Annales. Pavle Horské, která nikdy nebyla přitahována událostní historiografií,

byly velmi blízké, ostatně ona sama šla podobným směrem ve svém studiu sociálních dějin. Že nové podněty historické demografie rychle pronikly i k nám, byla především zásluha právě Pavly Horské. Pochopení ze strany vedení ústavu i přátelské vazby k Francii navázané za dob studií jí umožnily několikrát vyjet do Paříže a účastnit se mezinárodních setkání předních historických demografů a navázat s nimi plodný kontakt. Z Francie pak k nám Pavla Horská přinášela nejen cenné podněty, zejména metodické, ale i u nás nedostupnou literaturu a o vše se ochotně dělila se zájemci.

Z pověření ředitele Historického ústavu Josefa Macka se rovněž vedle vlastní vědecké práce začala věnovat i organizaci oboru historická demografie v Československu. Roku 1967 se jí podařilo založit při HÚ Komisi pro historickou demografii, která sdružila významné pracovníky oboru, zejména z Karlovy univerzity, Ostravské univerzity i ze Slovenska. Komise kromě organizace vědeckých setkání začala vydávat ročenku (dnes časopis) historická demografie, která zpřístupnila své stránky široké obci zájemců o nový obor. Pavla Horská stála v čele tohoto periodika více než čtyři desetiletí a díky ní si Historická demografie získala dobré jméno nejen u nás, ale i v zahraničí.

V sedmdesátých letech ovšem novému oboru hrozilo umrtvení. Komise pro historickou demografii byla reorganizována, Pavla Horská byla z komise i vedení ročenky vyloučena, posléze byla i poslána do důchodu. Nesložila však ruce do klína. Místo zideologizované a přísně střežené historické vědy se pokusila, a to úspěšně, najít novou institucionální základnu pro historickou demografii mezi demografy. Projevila přitom svou příslovečnou houževnatost i organizační nadání. Roku 1975 stála u zrodu Československé demografické společnosti při ČSAV, založila při ní pracovní skupinu pro historickou demografii, posléze se na řadu let stala členkou hlavního výboru společnosti. Patřila v ní k neaktivnějším členům. Za pomoci Zdeňka Pavlíka se Pavle Horské také podařilo získat pro svůj obor novou institucionální základnu, a to na přírodovědecké fakultě UK a v Sociologickém ústavu ČSAV, kde byla historickodemografická problematika zařazena do rámce dvou vědecko-výzkumných úkolů státního plánu. K jejich realizaci pak iniciovala vznik pracovní skupiny pro historickou demografii při archivní správě MV, která sdružovala především archiváře. Jejich práce byla orientována na statistické zpracování údajů církevních matrik ze 16.–18. století za účelem studia přirozené měny, a to jak cestou globálního anonymního zpracování hlavních údajů matrik, tak mimořádně pracným detailním studiem v rámci jednotlivých farností, opírajícím se o rekonstrukci jednotlivých rodin, například ve farnostech Jablonec nad Nisou, Domažlice, Ústí nad Labem nebo Broumov. Součástí práce skupiny byla i důkladná metodická příprava, na níž se opět výrazně podílela Pavla Horská.

Tvůrčí i organizační aktivity Pavly Horské se ale mohly plně rozvinout až po roce 1989, kdy se vrátila do Historického ústavu, do čela Komise i její ročenky, a po čase přešla společně s Ludmilou Fialovou do Sociologického ústavu, kde se jim podařilo vytvořit nové demografické pracoviště. Teprve nyní mohla také zúročit výsledky práce českých historických demografů, publikované po léta zejména v Historické demografii, v Demografii i v dalších časopisech a sbornících, včetně výzkumů vlastních. Iniciovala rovněž vznik několika syntetizujících kolektivních monografií a dala jim svoji koncepci. Byly to knihy *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy* (1990), *Dějiny obyvatelstva českých zemí* (1996–1998) a *Zrod velkoměsta* (2002). Sama v nich zpracovala pasáže týkající se 19. a 20. století, která byla trvale předmětem jejího odborného zájmu. Na nástup genderové problematiky v naší historiografii reagovala jako jedna z prvních knížkou *Naše babičky feministky* (1999) a do známé syntézy *Histoire de la population de l'Europe* (Paris, 1998) přispěla československou kapitolou. Kromě toho publikovala četné stati v odborných časopisech, zpravidla opět s důrazem na metodologii a na široký sociální kontext demografických jevů. Vedle demografie se v jejích pracích objevilo i nové téma, dějiny česko-francouzských vztahů. I z něho výtěžila několik studií a jednu knihu. Velkou pomoc pro svou organizační práci našla v pražském nově založeném Francouzském centru pro výzkum ve společenských vědách (CEFRES). Spolupráce s ním jí umožnila pozvat do Prahy a organizovat k přednáškovým pobytům řadu francouzských předních historických demografů a organizovat několik významných vědeckých setkání. Zdravotní problémy, které s sebou přinášel věk, bohužel v posledních letech pozvolna její aktivitu utlumovaly. I když již nepřicházela mezi nás, stále dlouho sledovala obor a udržovala kontakt se svými přáteli a někdejšími spolupracovníky. Ti všichni budou dlouho vzpomínat na její neuvěřitelnou činorodost, na nové podněty, s kterými mezi ně přicházela, na její živá vystoupení na konferencích a seminářích. Bez ní by česká historická demografie nebyla zdaleka tím, čím dnes je.